

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Evsebivs || De Euangelica pr[a]eparatione

Eusebius <Caesariensis>

[Augsburg], 1522

VD16 E 4299

De uita & disciplina mosayca. Cap. ij.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34477

sex ab unaquaq; tribu seniores elegi, quos ad te cum libris destinaui. Recte igitur facies rex optime, exquisitissime traducta scriptura curare, ut ad nos uiri redeant. Vale. Multis deinde hac de re dictis, post iam traductam scripturam subiungit. Lectitata igitur examinataq; translatione seniores interpretu, ac sacerdotes, & multi aegyptiorum principes coram rege congregati, propositis in medio libris, magna uoce dixerunt. Quonia probe ac sancte diuina scriptura traducta est, decens modo est rex iustissime, ut caueant ne quis peruertere aliquid audeat. Quod cum omnes uoce approbassent, iussit rex secundum morem suum maledicere. Maledixerunt ergo ut solent, si quis addiderit, aut subtraxerit, aut mutauerit aliquid, rectissime id agentes, ut perpetuo inuiolata scriptura seruariet. His ita gestis, mirabili rex fuit affectus gaudio. Lecta uero uniuersa sibi fuerant. & admiratus legislatoris prudentiam, dixit Demetrio quomodo nemo poeta; neq; historicor; de tot tantisque rebus gestis nullam mentionem fecit. Cui Demetrius. Diuina haec lex est, & a deo data ut uides, ac ideo si qui tetigerunt, deo percussi resilierunt. Affirmauitq; audisse a Theopompo, quod coeperat nonnulla a iudaica scriptura translata, graeca oratione ornare, & illico turbatione quadam mentis & animi percussus, magno studio deum orasse, cuius rei gratia id sibi accideret. Audiuisseq; per somnium, quia res diuinas lenocinio inquinatis hominibus adderet. Ego quoq; ipse inquit a Theodoro tragicodiarum poeta accipi, quod cum nonnulla e iudaica scriptura ad fabulam quandam transferre uellet, luminibus captus fuerit, qui quonia credidit hac de causa id sibi euenisse, magno tempore poenitentiam egit, & tandem sibi uisus fuerat restitutus. Tunc rex magna cum diligentia sancte scripturam iudaicam iussit referuari.

De uita & disciplina Mosaica. CAPVT II.

Nunc disciplinam Mosaicam, ut doctissimi Iudaeorum scripserunt, exponam. Phyllo igitur de Iudaeor; ab Aegypto egressu in primo libro, q̄s de Hypotheticis inscripsit, ubi pro Iudeis quasi aduersus eor; accusatores his uerbis utitur. Populus inquit iste, qui a Chaldaeo parente traxit originem, a Syria in Aegyptum translatus post multos annos, quonia multitudinem eorum Aegyptus non capiebat, & magnitudine animorum, ac
simul

simul, quia somnijs ac uisionibus exitus ei diuinitus significabatur, magnopere in eam terrā, unde maiores sui in Aegyptum profecti fuerant, redire cupierunt. Quo facto adeo creuerunt, ut ad hęc usq; tempora iudæorum genus durauerit. Et paulo post. Ducebat autē eos uir unus, quē si uis nihilo p̄statiorem cæteris putato. Petunt em̄ multi eum obprobrijs, arte quadam malefica, & lenocinio uerborū omnia illi consec̄ta fuisse dicentes. Sit sane, sed artificium tamē illud maleficum, & uersutia hominis non modo uniuersum populum a siti, fame, cæterisque periculis, quæ quotidie locoꝝ asperitate & solitudine accidebāt, liberauit, ac uelut in copia rerum omnium aliud, uerum etiam longe ab om̄i seditione & sibi obtēperantes obtinuit. Nec breui tempore ista, sed tanto seruata sunt, quanto nec domus una in pace atq; cōcordia conseruari facile potest. Itaq; non sitis, nō fames, non calamitas aliqua, non futurorum formido, non ignorantio euentorum aduersus maleficum illum uirum seductos populos incitauit. Quam igitur uis artem, aut uerborum lenocinia, aut prudentiam aduersus tot tantaq; accidentia quotidie mala suffecisse? Aut enim subditus illi populus natura obtemperans, humilis, & peritia futurorum munitus, libenter eum sequebatur. aut si illi mala fuerant, deus dura om̄ia eis mitigabat, & tam p̄sentium q̄ futurorum noticiam Mosi cōcedens effecit, ut tandem ab omni periculo populus suus euaserit. Vtrum em̄ istorum concesseris magna laude Mosem certe effeceris, postea q̄ in terram istam uenerunt. & si quo pacto eam consecuti sunt, diuinæ literæ significant. malo tamen ego probabili coniectura, q̄ ueritate hystorica uti: Vtrum em̄ quispiam uoluerit ipse concedam, aut multitudine, aut armorū peritia Syrios & Phœnices patriæ propugnantes uicisse, aut ui quidem nihil fecisse, sed a dātibus sponte regionem accipisse, ac nō multo post pie & sancte uiuendi, omnem disciplinam constituisse. Alterum enim fortissimos eos uiros, alterum a deo sic amatos significat, ut etiā inimicis suis uenerabiles uiderent. quippe hostes atq; inimici erant eorū, a quibus regionem, ubi & ipsi, & maiores sui nati educatiq; fuerāt, repente auferre uoluerunt. Quomodo igitur non est mirabile atq; diuinum, si quasi melioribus sine ulla ui sponte hostibus cessisse fatearis? Post hęc nescio, quid primo, quid secundo collocabo, probi-

tatem ne legis, an obedientiam, sanctitatem, iustitiam, & pietatem illorum, qui uirum illum, a quo legem acciperunt, sic admirati sunt, ut quicquid ille uellet, hoc deum uelle putarent. Nam siue prudentia illius hæc agebantur, siue a superiore quadam uirtute doctus faciebat, ad auctorem deum omnia reducuntur. Mirabile nempe mihi uidetur duobus annorum milibus, imo maiore tempore iam fere transacto, non enim exquisitissime annorum possum dicere numerum, nec uerbum unum in lege illius esse immutatum, sed ceteris unusquisque Iudæorum morietur, quæ legi Mosaicæ derogabit. His dictis, compendio transcurrit disciplinam civilem, quam Iudæi lege mosaica tenuerunt deinceps. Nihil inquit huiusmodi apud Iudæos est, non forum & iudicia, non postergationes & moræ, non lites & accusationes, sed omnia uera, simplicia, & constantia. Si adulteratus es, si uim intulisti, si fornicatus: si aliquid horum feceris, morte punieris: si seruum, si liberum uituperaueris, si uinculum premes si abductum uendideris: si priuata, si sacra sublegeris, si impietate usus fueris, non opere solum, uerum etiam uerbo. Propitius autem sit nobis deus, qui hæc cogitauerimus, si in patrem, si in matrem, aut in benefactorem tuum: morte morieris non communi, sed lapidibus obrutus. Præterea mulieres uiris seruire oportere non ad contumeliam, sed ad obedientiam, pariter in filios ad salutem eorum habere imperium, unumquemque suorum esse dominum, nisi deo ea obtulerit. Nam si uerbo solum deo deducuerit, tangere amplius non licet dei oblata, neminem rapere, nec aliena omnino furari, uerum etiam si uerbum emisit, quo sua omnia deo oblata esse uideantur, ac demum poenitentia ductus tangere audeat, aut ad alium sensum prolata sibi uerba interpretetur, animam amittat. Sed longum esset omnia dicere. Innumerabilia præterea sunt moribus & consuetudine sine scripto seruata, quæ quis odit, non faciat, quæ non locauit, non tollat, nec a prato, nec a torculari, nec ab area magnum aut paruum aliquid auferat, ignem potenti dare, aquarum fluentia non includere, inopibus & mancis opem petentibus stipem propter deum esse concedendam, mortuis sepulchri locum non esse negandum, mortuorum sepulchra non mouere, nihil mali cuiquam inferre, non obtundere aut eicere sperma, nulla uirum foecunditatem mulierum retardare, non aliter uti animalibus quam deus & lex uoluit, semina non dispergere,

iugum

iugum non imponere iniuste, non habere modum præter mensuram, nec numum adulteratū, amici arcana in inimicitias lapsis non patefacias, non superes liberos a parentibus, etiam si captiuos habeas, non uxore a uiro etiam si argento tuo emeris: hæc maiora pulchrioraq; sunt, illa parua multis uidentur, nō destruere domi nidū, nullius animalis p̄ces cum ad te lamētanti simile refugiat, cōtemnere uelis. Sed lex quæ ista iussit, magna cura seruanda esse constituit, maledicunturq; qui nō seruant, & deus ipse qui omnia perspicit, ultor inuocatur. Et paulo post. Non semel sed sæpius, imo uero singulis diebus septimis propter malos hæc repetunt, maledicunturq; qui non seruant. Ita non solum ad agendum exercitatos, uerum etiam legum peritos legillator singulos effecit, septimis enim diebus in idē congregari uoluit, ut confidentes scripturā audiant, ne quis se ignoratione possit excusare. Ita conueniunt semper, & sedentes, magno cuncti utuntur silentio, nisi ad laudem dictorum uerbum aliquod communiter emisserint. Sacerdos autem aut de senioribus unus, legem recitat & exponit: sitq; per totum id diem septimum usque ad uespertinum crepusculum, deinde abeunt & sacrarum legum peritiores, & pietate multo munitiores. Num ociosi septimum peragere diem Iudæi tibi uidentur: an hæc quæ faciunt cæteris omnibus necessaria magis ducis: hac enim re sit, ne a iure consultis quid faciendum sit quererent, nec per ignorantiam fallant. Sed unusquisq; facile de legibus atq; moribus interrogatus respondeat, & uir uxori, pater liberis, dominus seruis, legis præcepta tradat. Facile de septimo quoq; anno quis non similiter dicere possumus: nō em̄ ipsi ab operibus, sicut septimis diebus cessant, sed agros ipsos cessare patiunt, ut uires ad futura suscipiant. Multo enim foecundiores redduntur, si cum cessauerint, in noualia rursus proscindunt. Quod etiā corporibus hominum accidit: semper enim eundē ferre laborem & ualitudini obest, & robur animi atq; corporis dericit. Sed si qs Iudæo polliceatur foecundiores in septimo anno agrum futurum, si eum coluerit, nequaquam id facere patietur: nam & ipsi a laboribus accipere se uolunt, & agros aliquando quiescere, ut & ipsi latiores, & agri foecundiores alio initio laborum sumpto efficiantur. Magnæ autē humanitatis eorum illud præcipue signum est. In septimo anno q; ipsi

ipsi ab agricultura laboribus abstinent, si quid sponte agri protulerint, non colligunt, neque deponunt, sed quia nullo suo labore productum est, communiter cuiuscunque uolenti omittunt. Quare autem septimum numerum ita lex honorauit, nemo a me quaeret, qui a medicis atque philosophis de uirtute, quam ad omnia maximeque ad naturam humanam possidet, audiuit. Haec Phyllo. Similia quoque ipsi & Iosephus in secundo de antiquitate iudaica, hoc pacto conscripsit ab ipsis rebus. Si quis ceterarum gentium leges nostris conferret, diligenter uideret, licet quisnam maxime tam iustissimas leges, quam pietatem in deum ueram hostibus tradiderit. Nam cum infiniti gubernandae ciuitatum modi in hos paucos generaliter reducuntur, ac alij principatu unius, alij paucorum potentia, alij totius populi iudicio gubernentur, nostrae legis conditor haec omnia despexit, & soli deo (dicam enim etiam si durum uideatur) gubernationem iudaeorum attribuit: ad illum enim tanquam omnium honorum causam respiciendum solummodo censuit, quem nec factum ullum, nec cogitatum fugere potest, qui cum immortalis aeternusque sit, omnia potest, nec alia nobis ratione quam creaturis suis cognoscit. Haec enim de deo opinari oportere sapientissimi etiam Graecorum principibus ab illo sumptis testantur. Nam & Pythagoras, & Anaxagoras, & Plato multique alij haec ipsa sensisse uidentur. Sed paucis haec ueritate tradita, in multos efferre ausi non sunt. Nostrae autem legislator, quoniam opera legibus consona effecit, non solum sui temporis iudaeos, sed omnes usque ad hunc diem in ueram creatoris pietatem reduxit, atque reducit, cuius rei causa est, quoniam & leges ipsas utilissimas omnium tulit. Non enim uirtutis partem pietatem esse docuit, sed omnes uirtutes pietatis esse partes declarauit, & ipsas uirtutes iustitiam dico, modestiam, fortitudinem, ciuium inter se concordiam, aliis omnibus impressit. Omnes enim operationes nostras, omnia uerba & cogitationes ad eum referendas esse uoluit, nec aliquid horum incastrigatum reliquit. Duplex enim disciplina morum est. Nam cum & doctrina quid faciendum sit discimus, & exercitatio faciliores ad agendum scimus. Alij quidem legum latores altera solummodo ratione usi sunt. Nam Lacdaemonij atque Cretenses non uerbis, sed re atque consuetudine instituebant. Athenienses autem & ceteri pene Graeci omnes, quae faci-

enda

enda essent, uel non, legibus iubebant. Re autem atq; opera ad consuetudinem bene uiuendi reducere homines neglexerunt. Atq; Moses diligenter hæc utraq; coniunxit, nec rectam uiuendi consuetudinem doctrina priuauit, nec doctrinam procul ab exercitatione iacere passus est, sed a primis statim alimentis incipiēs, domesticum uiuendi usum ita complexus est, ut nihil adeo paruum sit, quod uoluntati utentis prætermiserit. Sed q̄ comedēda sunt, & a quibus abstinendū, ac de omnibus q̄ simul uiuunt, de diligentia præterea in agendo, ac de requie a laboribus legem quasi regulam posuit, sub qua tanq̄ sub patre ac domino uiuentes, nihil ex ignoratione peccamus. Nō em̄ semel aut bis, sed singulis hebdomadibus ab omni labore quiescentes ad audiēdam legem cōuenire iussit, ut præceptis eius maxime omnium cognitis, nemo se posset per imprudentiā purgare. Quod ceteri omnes legum cōditores ita reliquerūt, ut plurimi uere homines tunc tandē quicquā prohibitum esse discant, cum iam præuaricati sint, & q̄ præcipuos maximosq; gerunt magistratus, ignorantia legum præferunt, cum legisconsultos secum semper habeant assistentes. Quęcunq; uero Iudæum de Mosi legibus interrogaueris, facilius tibi omnes percurret, q̄ nomen suum proferre posset. Ita fit, ut ab ineunte nobis ætate leges imprimant, & raro quidem aliquis transgreditur, & si quis transgressus fuerit, nullo pacto pœnam depræcari potest. Qua ex re mirabilis generi nostro cōcordia inest. Nam & quia eadem omnes de deo sentimus, & quia in uiuendi moribus nulla differentia est, summa omnes cōcordia coniungimur. Non audies enim apud nos diuersas de deo sententiās, quod apud alios non uulgares tantum, uerum etiā philosophi factitant, quorū alij nihil omnino deū esse cauillant, alij deum esse concedentes, gubernationē rerum ipsi concedere nolunt. Apud nos autē a mulieribus etiā & seruis audies, omnia nostra studia ad deum referri oportere. unde factum est, ut nonnulli tanq̄ magos atq; inertes nos accusent, quia nouarū rerū inuentores non sumus. Quod apud alios ita laudat, ut qui patriā cōsuetudine contempta, innouare quicq̄ potuerunt, sapiētes fuisse uideantur. Nos autē econtra, id præcipuum prudentiæ atq; uirtutis munus existimamus, ut nihil omnino cōtra legem aut facias, aut cogites. Quærēs maximo argumento est, leges Mosi optime atq; diuinus

nitus latas esse; nam quæ aliter se habent, experientia redargutæ ce-
 ciderūt. Nostræ autem legis quidnam aliquis mutare queat; uel qd
 melius aut inueniet, aut ab alijs accipiet; num uniuersum discipline
 ciuilibis modum reprehendet? Sed quis iustior aut melior modus ex-
 cogitabitur q̄ hic sit, qui deum principem proposuerit, & sacerdoti-
 bus communiter maximarū rerum gubernationem attribuerit, ac
 summo pontifici sacerdotis, tum omnium regimen commiserit, q̄
 non censu aut genere, sed uirtutis p̄stantia ad dei cultum assumpsit,
 & legis aliarumq; rerum curam illis commisit, ut ipsi & dubia deci-
 dant, & peccantes puniant. Quis igitur principatus hoc melior, aut
 quis maior deo potest honor afferrī? Tota quippe multitudo pijsi-
 me deum colit, & sacerdotibus maximarū rerum cura committit̄.
 Ita fit, ut tota disciplina ciuilibis q̄dam solennitas esse uideatur. Nam q̄
 paucis diebus uix alijs faciunt mysteria, & dies festos appellātes, hæc
 nos toto animo firmat̄ sententia multis & conseruauimus, & con-
 seruamus. Vide autē q̄ ueræ simplices integræq; nostræ opiniones
 sunt. Primum enim omnium de deo opinamur, quod ipse perfectis-
 simus atq; beatissimus sit, sibi atq; cæteris sufficiens, omnium ip̄e re-
 rum principium, ipse medium, ipse finis, operibus notissimus atque
 manifestissimus, substantia penitus inuisibilis, cui simile nec uidere,
 nec excogitare quicquā possumus. Quare nec materia ulla ad ima-
 ginem eius suscipi, nec ars imitari eum fingendo potest. Opera eius
 oculis cernimus, coelum, terram, solem, lunam, lucem, fluuios, ma-
 re, animalia, plantas quæ ipse fecit non manibus, neq; labore, nec ali-
 cuius auxilio; sed cum uoluerit omnia bene fieri, omnia illico bona
 facta sunt. Hic sequēdus omnibus hominibus est atq; colendus, co-
 litur autem sanctissime operatione uirtutis. Vnum est templū uni-
 us dei, amicum enim omnibus, quod simile est, cōmune tēplum o-
 mnibus est, q̄ cōmunis deus est, hunc sacerdotes p̄cipue colant, q̄
 bus unus p̄est, huic qui nō obtemperat, tanq̄ impius punīt. Sacrifi-
 cia offerimus nō ad repletionē ebrietatēq; nostram, quæ deo ac
 omnibus probis odio sunt, sed ad emendationem purgationēq;
 nostram, in quibus pro communī prius salute oramus; deinde pro
 nostra. Gratissimus enim deo est, qui cōmunem salutem suæ ante-
 ponit. Primus autē a deo peccantes, non ut bona nobis concedat, q̄
 sponte

spontē iam p̄buit, sed ut capaces eorū bonorū ita nos faciat, ut cum
 ceperimus, non efferamur. Sacrificātes a luctu ab uxore alijsq; per/
 multis abstinere lex iubet. Hęc de deo sentire Mosayca lege didi/
 cimus. Longum esset omnia percurrere, quæ de nuptijs connexio/
 necq; sexuum cum uxore ad procreandum constituit, quāquam se/
 uerissime præter naturam agentes ulciscitur, quæ de latrocinio atq;
 furto, quæ de rapina & ui, quæ de liberis educandis, quæ de paren/
 tationibus mortuorum, ut non magno sumptu necq; magnificentia
 sepulchrorum charitateq; fiant. Purgari autem a cadauere uenien/
 tes iubet quasi immundos, ut hinc discamus quam magna immuni/
 diciis in cade hominis sit. Parentes secundo loco post deum hono/
 rari iussit, & ingratum aduersus parentes hominem lapidibus ob/
 ruendum esse censer, seniores a iunioribus honorari præcepit, nihil
 inter amicos occultum esse uult: & si dissidium acciderit, amici ar/
 cana efferrī non sinit. Iudici muneribus corrupto, mortē intulit, qui
 non auxiliatur supplicanti cum possit, reus secundum legem est, nō
 tollas quod non deposuisti, non tangas alienum, non mutues foeno/
 re. Innumerabilia huiusmodi sunt, quibus societas nostra & discipli/
 na ciuili inter nos continetur. Sed non est prætermittendum quo/
 modo erga alienigenas affectos nos esse uoluit; sic enim diuinitus
 hęc rem etiam curauit, ut nec nostra corrumpi possent, nec inuide/
 re his possemus, qui legem nostram recipere uelint. Quicūq; enim
 nostris legibus uiuere desyderant, omnes humaniter suscipiendos
 iussit, cum non genere, sed uiuendi disciplina coniunctionē homi/
 num distinguere uideatur. Siqui autem non integre, sed simulatio/
 ne accedunt, hos repellendos imperat, ne conuersatione sua corrū/
 pamur. Cætera q̄o, quorum usus necessarius est, p̄tentibus danda
 esse cōstituit, ignem, aquam, alimentū, ceteraq; huius, ut uiam igno/
 ranti ostendere, insepultum hominē nō negligere. Quam humani/
 ter autē gerenda bella esse censuerit idem patet, quoniam nec igne,
 nec ferro, agros hostiū populari dimittit, nec eos spoliare, qui ceci/
 derūt in p̄lio, nec captis iniuriā inferre, maxime mulieribus. Tātaq;
 facilitate ac māsuetudine fuit, ut uel brutorū aialium curā habuerit:
 nam usum cōgruentē eorū nobis cōcedēs crudelius ea tractare phi/
 buit, nec interficere sinit, si quæ quasi supplicantiā ad nos refugiūt,

parcendum etiam in hostili regione, nec interficiendū animalia illa uoluit, quorum labore homines iuuant. Sic undiq; cum docendo, tum puniendo a uitijs ad uirtutem reduxit. Mors enim imminet, si adulteratus es, si puellam rapuisti, si matrem tentasti, si tentatus concessisti, de alijsq; omnibus punitiones rebus conuenientes absq; deprecatione conscripsit. Seruatoribus autem legum pram̄ia proposuit, non argentum, neq; aurum, non oleastri, aut hederę ferta, & inane quoddam p̄conium, sed & ipse prädixit, & deus miraculis confirmauit. Si quis etiam mortuus esset pro lege, uiuet tamen, & meliora maioraq; p̄mia consequet̄. Vnde factum est (non enim uereor dicere, quod res ipsa prädicat) ut multi magno animo summos cruciatus & mortem ipsam subire maluerint, quam quicquā facere aut dicere präter legem. Et certe si gens nostra ignota cæteris hominibus esset, nec legis nostræ sanctitas ullo modo cognosceretur, & aliquis omnia diligenter scripta Græcis nunc legeret, narraretq; talem se aliqua in orbis parte uiuendi uidiſſe disciplinam, quam multis sæculis cum summa in deum pietate seruata diceret, omnes admirarentur. Nullus enim uere sanctiores leges excogitauit, nec tot sæculis leges suas animis hominū firmiter imprimere potuit. Prætermitto Platonem, qui ueram opinionem de deo in multitudinem efferre non esse tutum cōfiteretur, & leges uerbis inanibus cōscripsit, unde nulla utilitas, nisi forsan eloquentię consecuta est. Lycurgum autem homines admirantur, & Sparten in cœlum efferunt, quia lōgo tempore leges illius inuiolatas Spartani conseruauerunt, quæ res certe non parue uirtutis est, sed illi breui tempore id fecisse inueniuntur, si quis eos cum Iudæis comparat, qui non minus fere, q̄ duo annorū milia in legibus permanent. Præterea Lacedæmonij liberi quidem leges seruabant, q̄ primum autem fortuna mutata fuit, totius uiuendi disciplinæ, omniumq; suarum pene legum obliti. Nos autem sæpius aduersa fortuna multo magis quā cæteri homines uexati, nec etiā in summis periculis legem nostram tradidimus.

H Eleazarus apud Aristeum de allegorico sensu scripturæ. CAP. III.
 Nec Iosephus de mosaica Iudeorū disciplina. Multa uero dicere possem de occulta legum uirtute, & allegorica speculatione,